

EESTI VANAUSULISTE KONGRESSID

Pärast Eesti Vabariigi väljakuulutamist 1918. a ning Tartu rahulepingu allkirjastamist 1920. a katkesid Eesti vanausuliste sidemed Venemaa vanausulistega. Usu ja traditsioonilise elulaadi hoidmiseks tekkis vajadus moodustada kirikukogu, mis juhiks kõikide koguduste elu. 1922. a rahvaloenduse andmetel oli Eestis umbes 10 000 vanausulist, kes elasid kompaktselt Tartumaa Peipsi vallas; vähem oli neid suuremates linnades – Tallinnas ja Tartus.

21. novembril 1923. a toimus Peipsi valla Kasepää küla palvemajas Peipsimaa vanausuliste üldkoosolek, mis faktiliselt täitis kongressi funktsiooni. Ettekandega esines autoriteetne kirikuõpetaja F. Savostkin, kes enne revolutsiooni oli Ülevenemaalise ja Baltikumi vanausuliste kongresside delegaat. Tema sõnu ja ettepanekuid võeti kuulda, kuna tal olid laialdased teadmised vanausuliste elukorralduse ja traditsioonide vallas. Kerkis üles küsimus vanausuliste keskse juhtorgani loomise kohta Poola, Läti ja Leedu eeskujul, kus olid juba olemas vanausuliste keskused.

Sellise juhtorgani loomise katse tehti III kongressil, mis toimus 1924. aastal, kuid selleks oli tarvis vanausuliste kogudused ametlikult registreerida. 1925. a 27. veebruaril toimus Kasepää Eestimaa vanausuliste koguduste esindajate koosolek; sama aasta 24. aprillil toimus kirikuõpetajate jt vaimulike kongress, millest võtsid osa viie koguduse esindajad ning ligi 100 kuulajat. Päevakorras olid mitmed küsimused: abielust, kirikuõpetajate asendamisest, habemeajamisest ja suitsetamisest, kirikulaulust, usutunnete tõstmisest usklikte seas, abieluinimeste lubamisest kirikukoori jm. Arutati vanausuliste koguduste liidu moodustamise võimalikkust.

1924.-1926. aastate jooksul vormistati ametlikult 12 vanausuliste kogudust. Kümne koguduse liikmed olid pomoorlased. (Pomoorlased on vanausu lahk, mis kujunes välja Valge mere lõunaranniku (Pomorje) vanausuliste kloostrites. Nende peamine erinevus fedossejevlastest seisneb selles, et ajapikku on pomoorlased hakanud tunnistama abielu.) Eestis elavate pomoorlaste kogudused asusid Tallinnas, Tartus, Mustvees, Kallastel, Suur-Kolkjas, Kasepää, Kükital, Varnjas, Piirikülas ja Saarekülas (viimased kaks Piirissaarel). Kaks kogudust moodustasid fedossejevlaste – Rajas ja Väike-Kolkjas.

1928. aastal toimus kaks kongressi, millel määratleti ja pandi lõplikult paika Eesti Vanausu Kiriku ülesehitus. IV kongressil, mis toimus 10. veebruaril 1928. a Mustvees, moodustati komisjon, mille ülesandeks oli välja töötada vanausuliste koguduste liidu põhikiri ja tööpõhimõtted. Järgmine, V korraline kongress leidis aset 17.-19. juulil Kallastel. Seal peeti mitmeid olulisi ettekandeid, milles käsitleti vanausuliste elu tähtsaid probleeme: „Usklikte usutunnete tõstmisest” (P. Baranin), „Usutalitusest, sündsusest, kirikulaulust” (F. Savostkin), „Ristikäikude taastamisest kirikupühade ajal” (I. Dolgošov), „Usuõpetusest koolides” (I. Murnikov), „Usupühade taastamisest koolides vana kalendri järgi” (P. Baranin). Kirikukogul olid arutluse all küsimused, mis käsitlesid vanausuliste elu kanoonilist poolt, tavandeid ja jooksvaid probleeme, võeti vastu tähtsaid otsused, mis korraldasid kirikuelu kombetalitluslikku poolt ning Eesti Vanausu Kiriku

põhikiri. Kongressi töö tulemusena koondusid üksteisest eraldatud kogudused ühtsesse liitu, mis kujutas endast isejuhtivat organisatsiooni ning millel oli juriidilise isiku staatus. Eestimaa Vanausuliste Koguduste Ühendus oli heades suhetes teise riikide vanausu kirikutega. Kongressil loeti ette Poola, Läti ja Leedu vanausuliste tervitussõnad. Eestimaa vanausuliste ühenduse vaimseks aluseks sai Evangeelium, Pühade Apostlite ja Üleilmsete Kongresside reeglid, ristimis- ja abielutalitus ning patukahetsus.

Põhikirjajärgselt oli Eestimaa Vanausuliste Koguduste Ühenduse kõrgeimaks organiks Kongress (üldkoosolek), mida kutsus kokku kord aastas Eesti Vanausuliste Kesknõukogu. Ühe kolmandiku Ühenduses olevate koguduste nõudmisel võidi kokku kutsuda erakorraline kongress. Hääleõigus oli Kesknõukogu liikmetel, kõigil kirikuõpetajatel ning koguduste volinikel. Volinikke valiti koguduste üldkoosolekutel. Kui koguduses oli 500 liiget, valiti 2 volinikku, 500-1000-liikmelisel kogudusel oli 3 volinikku ning iga järgneva 500 koguduse liikme kohta 1 volinik. Kirikuõpetajatel, kes osalesid kongressil ilma koguduste kirjalike volitusteta, ei olnud hääleõigust. Kongressil oli õigus võtta vastu otsuseid järgmistes küsimustes: Eesti Vanausuliste Kesknõukogu liikmete, Vaimuliku Komisjoni, Revisjonikomisjoni ja teiste usaldusisikute valimine ning lahendama kõik kiriku vaimu- ja majanduseluga seotud küsimusi. Päevakord koostati aegsasti ja saadeti kongressis osalejatele laiali neli nädalat enne järjekordse kongressi algust. Kongressi otsuseid võeti vastu lihthäälteenamusega, häälte võrdsel jagunemisel oli otsustavaks esimehe hääl. Otsus koguduse väljaarvamisest Kiriku (Ühenduse) ridadest võeti vastu kongressil osalejate hääleõiguslike liikmete 2/3 häälteenamusega.

V kongressil valiti esimene Eesti Vanausuliste Koguduste Kesknõukogu, mille koosseisu kuulusid J. Grišakov (esimees), Z. Kuznetsov (sekretär), P. Baranin, F. Prussakov, I. Dolgošov (Nõukogu liikmed). Nõukogu asus Tartus. Vaimuelu puudutavate küsimuste läbivaatamiseks valiti Vaimulik Komisjon, mille koosseisu kuulusid F. Savostkina, S. Kuznetsova ja G. Sõštšikova. Revisjonikomisjoni liikmeteks valiti F. Pavlov, K. Malõšev ja L. Murnikov. V Eestimaa Vanausuliste Kongressi protokoll, põhikirja ja ettekannete tekstid avaldati.

Ajavahemikul 1929-1939 toimus veel üheksa vanausuliste kongressi, mis olid pühendatud Eestimaa vanausuliste kanooniliste ja jooksvate, muuhulgas majandusküsimuste arutamisele. Palju tähelepanu pöörati noorte kasvatamisele vanausu vaimus ning nendes huvi tekitamisele vanausu vastu. Tähtsat osa selles omistati kirikumuusikale ja vaimulike värsside laulmisele. VI kongressil, mis toimus 1929. aastal Tartus, räägiti Baltikumi ühise kirikuõpetajate kooli loomisest ning vanausuliste lastele mõeldud vaimuliku hariduse arendamisest.

Kuni 1930. aastate keskpaigani osales kongressidel enamus kogudusi. Peaaegu kõikidest kongressidest võtsid osa auliikmed, muuhulgas Poola Kõrgema Vanausuliste Nõukogu esimehe asetäitja B. Pimonov, Läti vanausuliste Vaimuliku Komisjoni esimees A. Jekimov, Riia vanausu eestvõitlejate ühenduse esimees I. Zavoloko jt.

Kuni 1936. aastani toimusid kongressid regulaarselt: VI kongress toimus 3.-4. novembril 1929. a Tartus, VII - 19.-20. oktoobril 1930. a Varnjas, VIII - 11.-12. juulil 1931. a

Piirissaarel, IX - 11.-12. juulil 1933. a samuti Piirissaarel Piirikülas, X - 15.-16. augustil 1934. Suur-Kolkjas, XI - 12. veebruaril 1935. a Tartus ja XII - 23.-24. juunil 1936. a Tallinnas.

XI kongress oli pühendatud Eestimaa Vanausuliste Koguduste Ühenduse uue põhikirja vastuvõtmisele. See oli ajendatud uue usuühenduste seaduse vastuvõtmisest 13. detsembril 1934. Päevakorras oli ka jooksvaid küsimusi. XII kongressil 1936. aastal viidi Ühenduse juhtkond üle Tartust Tallinna.

Kahe ja poole aasta jooksul kongresse kokku ei kutsunud ning Tallinnast eemal asuv vanausuliste enamus ei olnud selle olukorraga rahul. Järgmine XIII kongress kutsuti kokku 1938. a detsembri lõpus Kükita külas. Eesti Vanausuliste Kesknõukogu esimees P. Baranin pidas ettekande Ühenduse viimase kahe ja poole aasta tegevusest, mis põhjustas auditooriumi etteheiteid. Uude nõukogusse valiti salajase hääletusega K. Malõšev, L. Grišakov, H. Berezin, J. Kulkov, P. Savostkin, A. Artašov, G. Ventšikov ja V. Sofronov. Kongressil vaadati läbi küsimus Eesti Vanausuliste Kiriku põhikirja 25 paragrahvi muutmisest, milles oli sätestatud juhatuse esimehe kohalviibimine Nõukogu otsuste väljakuulutamise juures. Kuulati Tartu, Tallinna ja Kükita koguduste tegevust käsitlevaid ettekandeid. Kongressi otsusega viidi juhatuse üle Tallinnast Mustveesse. Uude juhatusse valiti H. Berezin (esimees), J. Kulkov (sekretär) ja G. Ventšikov (varahoidja). Eestimaa Vanausuliste Koguduste Ühenduse esimeheks valiti L. Grišakov.

Viimane, XVII Eestimaa vanausuliste kongress toimus 5. juulil 1939. a Mustvees. Pärast Kolkja kirikuõpetaja ettekannet „Ristus kiriku ajaloost” arutati noorte kaugenemist Kirikust ja usust. Püstitati vanausuliste pööramist baptistideks Kükita külas, kus baptistide ja vanausuliste palvemajad asusid kõrvuti. Jutluse pidas Riia kirikuõpetaja K. Portnov.

1940.-1991. aastatel Eestimaa Vanausuliste Koguduste Ühendus ei tegutsenud ja ametlikult kongresse kokku ei kutsunud. Kuid vanausuliste religioosne elu jätkus. 1958. a juulis toimus Kasepääs Eesti vanausuliste koguduste kirikuõpetajate mitteametlik koosolek.

Eestimaa Vanausuliste Koguduste Ühendus taastati Eesti Vanausuliste Koguduste Liidu nime all 1995. aastal. Sellesse kuuluvad 11 registreeritud kogudust, millest neli asuvad linnades (Mustvees, Kallastel, Tartus ja Tallinnas) ja seitse Peipsimaa külades (Rajakülas, Kasepääs, Kükital, Suur-Kolkjas, Väike-Kolkjas, Varnjas ja Piirissaarel).

Alates 1995. aastast ei ole vanausuliste kongresse regulaarselt kokku kutsunud. 24. novembril 1998. aastal Kallastel toimunud kongressil valiti Eesti Vanausuliste Koguduste Liidu esimeheks Pavel Grigorjevitš Varunin, esimehe asetäitjaks Vladimir Lavrentjevitš Grišakov ja sekretäriks Pavel Petrovitš Varunin. Sellest ajast alates toimuvad kongressid Kallastel regulaarselt, tavaliselt detsembris.